ОСОБИСТІСНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЯК РУШІЙНА СИЛА РОЗВИТКУ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ МЕДИЧНОЇ СФЕРИ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Андрієвський Іван Іванович¹

¹ Аспірант кафедри психології та соціальної роботи Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського, м. Вінниця (Україна)

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7430-4627>

UDC: 159.923.2

АНОТАЦІЯ

У статті розглянуто різні підходи до визначення сутності особистісної відповідальності як рушійної сили розвитку психологічної готовності майбутніх фахівців медичної сфери до професійної діяльності. Констатовано, що формування особистісної відповідальності майбутнього фахівця медичної сфери пов'язане з ростом його інтелектуальних можливостей та свідомості й проходить ряд стадій, від зовнішньо-орієнтованих форм прояву відповідальності до внутрішніх, які характеризуються зростанням свідомості, критичності, вмотивованості та опосередкованості. Доведено, що розвиток психологічної готовності майбутніх фахівців медичної сфери до професійної діяльності передбачає наявність внутрішнього глибинного сенсу професійного самоствердження, знаходження істинного свого «Я» та його символічної легалізації у формі особистісної відповідальності. Встановлено, що особистісна відповідальність являтиме собою реальний інструмент розвитку психологічної готовності майбутніх фахівців медичної сфери до професійної діяльності за умови, якщо на перший план виступить здатність до аналізу альтернатив надання медичної допомоги, прогнозування наслідків власної діяльності та здійснення на цій основі свідомого професійного вибору.

Ключові слова: особистісна відповідальність, психологічна готовність, професійна діяльність, фахівці медичної сфери, прогнозування наслідків діяльності.

Address for correspondence, e-mail: editpsychas@gmail.com
Copyright: © Ivan Andreevsky

This is an Open Access journal, all articles are distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International (CC BY-NC-SA 4.0) License (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>), allowing third parties to copy and redistribute the material in any medium or format and to remix, transform, and build upon the material, provided the original work is properly cited and states its license.

Постановка проблеми. Важливою складовою реформування галузі охорони здоров'я є високоякісна підготовка майбутніх фахівців медичної сфери до професійної діяльності, оскільки від неї залежить життя та здоров'я людей, які потребують медичної допомоги. Особливого значення в таких умовах набуває проблема формування психологічної готовності майбутніх фахівців медичної сфери до професійної діяльності. Психологічна готовність до професійної діяльності майбутніх фахівців медичної сфери підвищує якість і ефективність їхньої підготовки та є однією з необхідних умов формування особистості майбутнього медика у навчальному закладі. Цілеспрямований розвиток психологічної готовності майбутнього фахівця медичної сфери до професійної діяльності означає спрямованість освіти не лише на формування знань, вмінь та навичок, а й на розвиток особистісної відповідальності як принципу ставлення до власної професійної діяльності. Саме особистісна відповідальність є важливою та необхідною умовою розвитку психологічної готовності майбутніх фахівців медичної сфери до професійної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема розвитку особистісної відповідальності стала предметом наукових досліджень філософів (К.-О. Апеля (Апель, 2009), Г. Йонаса (Йонас, 2001), Є. Мануйлова (Мануйлов, 2015), М. Ріделя (Рідель, 1996), О. Ореховського (Ореховський, 1978) та пси-

хологів (К. Альбуханової-Славської, (Альбуханова-Славська, 1991), Г. Ложкіна (Ложкін, 2003), К. Муздибаєва (Муздибаєв, 2010), М. Савчина (Савчин, 1997), Л. Татомир (Татомир, 1998). Так, К. Альбуханова-Славська розглядала відповідальність через передбачення особистістю впевненості у власних силах та відчуття потреби знайти оптимальні можливості для досягнення поставлених цілей; Г. Ложкін представив відповідальність в історико-філософському психологічному дискурсі; К. Муздибаєв визначав відповідальність, як результат інтеграції всіх психічних функцій особистості: суб'єктивного сприймання навколишнього світу, оцінки власних чуттєвих ресурсів, емоційного ставлення до обов'язку й волі; М. Савчин акцентував увагу на відповідальності, як смисловому утворенні особистості, своєрідних загальних принципах співвіднесення (саморегулювання) в межах цілісної мотиваційно-смислової сфери мотивів, цілей та засобів життєдіяльності; Л. Татомир розкрив проблему критеріїв та показників відповідальності.

Аналіз наукових праць дає змогу констатувати, що досить часто категорію «відповідальність» вивчають через обов'язок (К. Муздибаєв (Муздибаєв, 2010), М. Савчин (Савчин, 1997), В. Хрущ (Хрущ, 2016); пов'язують з ініціативою (К. Альбуханова-Славська (Альбуханова-Славська, 1991); совістю (Ж. Завадська (Завадська, 1981, М. Савчин (Савчин, 1997); соціальною компетентністю (О. Кочерга (Кочерга, 2012); самореалізацією (І. Бех

(Бех, 2009); самосвідомістю, самовизначенням, саморозвитком (О. Жорнова (Жорнова, 2012); локус контролем (Ю. Кузнєцова (Кузнєцова, 2007), К. Муздибаєв (Муздибаєв, 2010); формою зовнішнього контролю (Д. Фельдштейн (Фельдштейн, 1984), В. Хрущ (Хрущ, 2016). С. Баранова (Баранова, 2006) стверджує, що в сучасних умовах розвитку суспільства молодь має бути відкритою для справжніх нововведень, критичного сприйняття новоутворень і водночас має володіти високим рівнем особистісної відповідальності.

Водночас, аналіз досліджень показав, що проблема особистісної відповідальності як рушійної сили розвитку психологічної готовності майбутніх фахівців медичної сфери до професійної діяльності належить до складних і мало розроблених. Особливо недостатньо розроблені питання, пов'язані з усвідомлення майбутніми фахівцями медичної сфери важливості особистісної відповідальності, як шляху передбачення впевненості у власних силах та відчуття потреби знайти оптимальні можливості для досягнення ефективних професійних результатів.

Мета статті є вивчення проблеми впливу особистісної відповідальності на розвиток психологічної готовності майбутніх фахівців медичної сфери до професійної діяльності.

Виклад основного матеріалу. Високий рівень розвитку особистісної відповідальності притаманний психологічно зрілій особистості, саме тому, це є важливим завданням

закладу вищої освіти у процесі підготовки майбутніх фахівців медичної сфери до професійної діяльності. Актуалізація особистісної відповідальності відбувається у контексті загальних процесів становлення майбутніх фахівців медичної сфери, коли на порозі ранньої зрілос-

ті вони намагаються зрозуміти: хто вони є, як майбутні фахівці медичної сфери, і якими є інші фахівці; як працювати, щоб бути професійно успішними, користуватись повагою і любов'ю серед майбутніх колег та людей, які потребують кваліфікованої медичної допомоги; як уникати професійних невдач і конфліктів. Студентський вік – сенситивний для формування особистісної відповідальності, оскільки характеризується посиленням свідомої мотивації поведінки, підвищенням інтересу до моральних проблем і пошуком ефективних шляхів їх розв'язання, здатністю до самоспостереження і рефлексії, усвідомленням своїх морально-психологічних і вольових якостей, становленням соціально-моральної самооцінки. Водночас цей вік характеризується суперечностями між прагненням до істини і невмінням зрозуміти її моральну сутність, орієнтацією на позитивний ідеал, самостійність та відсутністю здатності його досягнення, небажання бути «виховуваним» та недостатнім розвитком умінь самовиховання, в тому числі й щодо особистісної відповідальності.

З врахуванням викладеного вище, ми визначаємо особистісну відповідальність майбутніх фахівців медичної сфери як психологі-

чний саморегулятор діяльності особистості, показник її професійної і моральної зрілості. Особистісна відповідальність передбачає наявність у майбутнього фахівця медичної сфери розуміння професійного обов'язку і совісті, вміння здійснювати самоконтроль і самоуправління. За рахунок особистісної відповідальності майбутній фахівець медичної сфери здатний здійснювати своєрідний контроль власних професійних дій. Здатність майбутнього фахівця медичної сфери здійснення контролю за професійним вибором, приймати професійні рішення вказує на готовність нести повну відповідальність й навіть за те, що він не зміг передбачити. Особистісна відповідальність як чинник розвитку психологічної готовності до професійної діяльності є вагомим компонентом професійного становлення майбутніх фахівців медичної сфери. Особистісна відповідальність дозволяє гармонізувати розвиток загальних і професійних якостей у системну цілісність, що, у свою чергу, утворює здатність до прогнозування наслідків власної професійної діяльності, яка лежить в основі готовності до професійної діяльності.

Відповідальність є властивістю розвинутої особистості, яка безпосередньо пов'язана зі свободою вибору в поведінці та є вирішальною у самореалізації й самоактуалізації майбутніх фахівців медичної сфери. Формування особистісної відповідальності майбутнього фахівця медичної сфери пов'язане з ростом його інтелектуальних можливостей та сві-

домості й проходить ряд стадій, від зовнішньо-орієнтованих форм прояву відповідальності до внутрішніх, які характеризуються зростанням свідомості, критичності, вмотивованості та опосередкованості.

Особистісну відповідальність варто розглядати крізь призму збереження певного рівня і якості професійної діяльності протягом певного часу, незважаючи на непередбачені труднощі. Рівень сформованості особистісної відповідальності обумовлює професійний успіх майбутніх фахівців медичної сфери та визначає міру їхньої психологічної готовності до професійної діяльності. Крім того, професійна діяльність майбутніх фахівців медичної сфери має розпочинатись з прийняття на себе особистісної відповідальності за результати власної діяльності. Оскільки завчасно неможливо у повній мірі оцінити можливий об'єм та форми особистісної відповідальності, то майбутні фахівці медичної сфери досить часто декларують прийняття повної відповідальності у відповідь на можливість професійного становлення. Однак, обсяги особистісної відповідальності та тих повноважень, які отримають майбутні фахівці медичної сфери мають бути оптимально збалансовані. Таким чином, психологічна готовність майбутніх фахівців медичної сфери до професійної діяльності фіксується з того моменту, коли особистість спроможна брати на себе відповідальність за якість та результати власної діяльності

Необхідно зазначити, що відповідаль-

ність може бути взята на себе майбутнім фахівцем медичної сфери виключно самостійно. Процес розвитку психологічної готовності майбутніх фахівців медичної сфери до професійної діяльності розпочинається з декларування особистісної відповідальності, яка зовні відображає нормативний компонент, а внутрішньо відбиває певний рівень сформованості морально-етичного аспекту відповідальності. Рухаючись у напрямку зростання рівня психологічної готовності до професійної діяльності, майбутній фахівець медичної сфери фактично рухається від одного об'єму особистісної відповідальності до іншого.

Психологічну готовність майбутніх фахівців медичної сфери до успішної професійної діяльності варто розглядати як складне інтегративне утворення, яке одночасно відображає рівень розвитку професійно важливих якостей і здібностей особистості та особливості її ставлення до обраної професії. Динамічна структура психологічної готовності майбутніх фахівців медичної сфери до професійної діяльності являє собою цілісне утворення, до складу якого входять особистісні характеристики, основними з яких є мотиваційні (потреба успішно виконувати поставлену задачу, інтерес до діяльності у сфері медицини, бажання і прагнення професійно виконувати діяльність та досягати професійного успіху в ній); пізнавальні (розуміння обов'язків, поставлених задач, оцінка їх значущості для досягнення кінцевих результатів діяльності та для себе особисто (з точки зору престижу, статусу),

уявлення про можливі зміни обставин і т.д.); емоційні (почуття професійної і соціальної відповідальності, впевненість у собі, емоційна піднесеність) та волевові (управління собою, мобілізація зусиль, зосередженість на завданні, подолання сумнівів, професійна стійкість, здатність до саморегуляції у професійній діяльності).

Аналіз сучасних підходів до підготовки висококваліфікованих фахівців, затребуваних у медичній практиці, дозволив нам зробити висновок, що психологічна готовність до професійної діяльності майбутнього фахівця медичної сфери виражається в наявності:

- необхідних знань, умінь і навичок, професійного інтелекту та мислення, поведінкових та медико-деонтологічних характеристик, які властиві обраному фаху;
- таких професійно значущих якостей як високий професіоналізм, дисциплінованість, організованість й відповідальність, які допомагають впоратись із професійними обов'язками;
- стійкого позитивного ставлення до професії медика й прагнення постійно розвивати свої медичні знання і вміння;
- внутрішньої потреби допомагати хворим, а також їх родичам і близьким.

Головним критерієм оцінки рівня розвитку психологічної готовності майбутніх фахівців медичної сфери до професійної діяльності є сформована особистісна відповідальність. Особистісна відповідальність активізує самопізнання, свідому саморегуляцію, стиму-

лює професійне самовизначення й професійну самореалізацію. Таким чином, особистісна відповідальність – це феномен, пов'язаний із професійною зрілістю майбутніх фахівців медичної сфери, констатування якої є неможливим без врахування рівня розвитку особистісної відповідальності. Фахівець із відчуттям професійної зрілості характеризується моральними професійними орієнтуваннями, які виражаються в особистісній відповідальності та переживанні власної професійної ефективності, переконаності майбутніх фахівців медичної сфери в можливості реалізувати власний потенціал у професійній діяльності.

В особистісній відповідальності майбутніх фахівців медичної сфери інтегрується сукупність юридичної, соціальної та морально-етичної відповідальності, що визначає міру усвідомлення особистістю власних професійних обов'язків і добровільного їх виконання, а також міру провини за невиконання професійних обов'язків. Саме інтегральний характер особистісної відповідальності обумовлює зміст психологічної готовності майбутніх фахівців медичної сфери до професійної діяльності. Без відповідального ставлення до себе та власної професійної діяльності розвиток високого рівня психологічної готовності майбутніх фахівців медичної сфери до успішної професійної діяльності є неможливим. Отже, особистісна відповідальність є рушійною силою, що сприяє розвитку психологічної готовності майбутніх фахівців медичної сфери до успіш-

ної професійної діяльності.

З метою розвитку високого рівня особистісної відповідальності та перетворення її у власний внутрішній ресурс прояву психологічної готовності до успішної професійної діяльності та професійного зростання, майбутнім фахівцям медичної сфери необхідно провести рефлексію свого «Я-образу» в обраній професії, тобто сформувати професійну «Я-концепцію», яка стане своєрідним контейнером для складових професійного розвитку та виступатиме основною умовою формування професійної самосвідомості. Професійна самосвідомість майбутніх фахівців медичної сфери як інтегроване бачення свого «Я-образу» в професійній діяльності чи уявлення й усвідомлення себе в сфері медицини забезпечує аналіз, синтез, узагальнення знань про себе як фахівця та специфіку фахової медичної діяльності, допомагає адаптуватись до змінних умов праці фахівця-медика, освоїти професійну культуру та етику у фаховій спільноті. Однак, для повноцінного формування професійної «Я-концепції» майбутнім фахівцям медичної сфери не достатньо здійснити аналіз лише «Я-образу» в контексті фахової діяльності. Важливим елементом цього рівня рефлексії є виявлення та усвідомлення майбутніми фахівцями медичної сфери своєї особистісної відповідальності, яка згодом стане базовим мотивом подальшого самоаналізу та одним із найважливіших компонентів ресурсного забезпечення розвитку психологічної готов-

ності до професійної діяльності. Така потреба виникає з контексту інтенціональності особистості, тобто загальної професійної спрямованості майбутніх фахівців медичної сфери. Розвиток психологічної готовності майбутніх фахівців медичної сфери до професійної діяльності передбачає наявність внутрішнього глибинного сенсу професійного самоствердження, знаходження істинного свого «Я» та його символічної легалізації у формі особистісної відповідальності.

Виходячи із положень, окреслених вище, ми запропонували модель впливу особис-

тисної відповідальності на розвиток психологічної готовності майбутніх фахівців медичної сфери до професійної діяльності (рис. 1.).

Першим кроком у розвитку психологічної готовності майбутніх фахівців медичної сфери до професійної діяльності є усвідомлення того, наскільки і чи потрібна особистісна відповідальність як така взагалі. Під час вирішення цього завдання майбутній фахівець медичної сфери повинен враховувати специфіку своїх професійних інтересів, уподобань, мотивів, цінностей, цілей та потреб. Усвідомлення особистісної відповідальності - це, насампе-

Рис.1. Модель впливу особистісної відповідальності на розвиток психологічної готовності майбутніх фахівців медичної сфери до професійної діяльності

ред, відбиття у професійному становленні майбутніх фахівців медичної сфери важливості діяльності фахівців-медиків, тобто розуміння змісту професійних дій і наслідків. Усвідомлення відповідальності охоплює розуміння специфіки майбутньої професійної діяльності, бачення альтернатив та прогнозування наслідків. Розуміння специфіки майбутньої професійної діяльності передбачає адекватну оцінку власної спроможності надання кваліфікованої медичної допомоги, а також оцінку своїх здібностей щодо можливості ефективного виконання діяльності. Феномен бачення альтернатив ґрунтується на визнанні альтернатив, у тому числі найнебажаніших. Під прогнозуванням наслідків розуміється бачення майбутніми фахівцями медичної сфери можливих результатів здійсненого професійного вибору. Для того, щоб майбутні фахівці медичної сфери усвідомили наскільки і чи потрібна особистісна відповідальність, вони мають навчитись прогнозувати наслідки власної професійної діяльності в двох можливих напрямках: що відбудеться, якщо буде обрана одна альтернатива; що відбудеться, якщо буде обрана інша альтернатива. Під час систематичної відмови майбутніх фахівців медичної сфери від спроб передбачення можливих наслідків власної професійної діяльності, особистісна відповідальність трансформується в один із способів її уникнення.

Якщо особистісна відповідальність посідає важливе місце у структурі мотиваційно-ціннісної сфери майбутніх фахівців медичної

сфери, то наступним важливим завданням розвитку психологічної готовності майбутніх фахівців медичної сфери до професійної діяльності є вирішення того, навіщо потрібна особистісна відповідальність. Майбутні фахівці медичної сфери мають усвідомити те, що особистісна відповідальність є необхідною та важливою умовою особистісно-професійного зростання та самореалізації. Особистісна відповідальність – це відповідальність, яку майбутні фахівці медичної сфери мають самі брати на себе в результаті усвідомлення факту здійснення професійного вибору. Потреба у прояві особистісної відповідальності має стати очевидною та важливою для майбутніх фахівців медичної сфери і слугувати способом задоволення інших потреб, зокрема глибинно індивідуальної, а саме підтвердження існування свого «Я» у професійній діяльності завдяки фаховій ідентифікації. Такий внутрішній смисл і мотив є важливою ланкою ресурсного забезпечення розвитку психологічної готовності майбутніх фахівців медичної сфери до професійної діяльності, адже формує в майбутніх фахівців медичної сфери чітке розуміння того, які їхні потреби задовольнятимуться у процесі фахової самореалізації та зростання.

Потреба прояву особистісної відповідальності відображає необхідність визнання майбутніми фахівцями медичної сфери авторства власних професійних дій та прийняття наслідків їхнього виконання. Авторство є необхідною умовою для того, щоб майбутній фахівець медичної сфери зміг реалізувати ус-

відомлення відповідальності як в актуальному часі, так і в перспективі. Відмова визнання власного авторства є одним із способів уникнення особистісної відповідальності. Здійснення майбутніми фахівцями медичної сфери власного вибору неминуче призводить до появи наслідків цього вибору. Після здійснення вибору постає задача прийняття наслідків.

Особистісна відповідальність являтиме собою реальний інструмент розвитку психологічної готовності майбутніх фахівців медичної сфери до професійної діяльності за умови, що на перший план виступить здатність до аналізу альтернатив надання медичної допомоги, прогнозування наслідків власної діяльності та здійснення на цій основі свідомого професійного вибору. Розвиток такої здатності є важливим елементом професійного становлення майбутніх фахівців медичної сфери, а її наявність є однією з важливих ознак психологічної готовності до професійної діяльності та особистісно-професійної зрілості.

Враховуючи вище викладене, у процесі розвитку особистісної відповідальності, особливу увагу варто звертати на:

- рівень усвідомленості майбутніми фахівцями медичної сфери себе як відповідальної людини й рівень розвитку морально-професійної свідомості та самосвідомості;
- на особливості мотиваційної сфери майбутніх фахівців, яка визначає їхню діяльність, а також емоційні переживання, пов'язані з предметом професійної відповідальності;
- на конкретні вчинки майбутніх фахів-

ців медичної сфери у прийнятті відповідальних професійних рішень, які є реальним виявом когнітивного та емоційно-мотиваційного компонентів.

Результатом та проявом особистісної відповідальності є прийняття власного рішення щодо професійної актуалізації, установка на власний вибір і прояв активних та доцільних професійних дій, які відповідають як нормам професійного середовища (зовнішня відповідальність), так і власній совісті (внутрішня відповідальність). Співвіднесення норм професійного середовища та особистісної відповідальності майбутніх фахівців медичної сфери можна окреслити терміном професійна адекватність, яка являє собою відповідність, співвіднесеність конкретних дій та вчинків з вимогами та нормами поведінки в сфері надання медичних послуг, ефективність цих вчинків у професійному сенсі.

Таким чином, особистісна відповідальність є інтегральною якістю особистості, яка виявляється в когнітивній, емоційно-мотиваційній та поведінково-результативній сферах особистості і є визначальною в процесі розвитку психологічної готовності майбутніх фахівців медичної сфери до професійної діяльності. Головна специфіка психологічної готовності майбутніх фахівців медичної сфери до професійної діяльності полягає в тому, що вона відображає співвіднесення здатностей та можливостей з вимогами професії, що є можливим в процесі формування особистісної відповідальності. Психологічна готовність май-

бутніх фахівців медичної сфери до професійної діяльності характеризує особистість як висококваліфікованого фахівця, який має високий рівень сформованості особистісної відповідальності, що визначається відповідними професійними знаннями, уміннями, навичками, професійною зацікавленістю у сфері медицини і професійними здібностями, професійним підходом та професійним ставленням до ефективної діяльності у сфері надання медичних послуг. Психологічна готовність майбутніх фахівців медичної сфери до професійної діяльності передбачає наявність системи психологічних властивостей та рис особистості, що формуються в процесі розвитку особистісної відповідальності. Базисною основою психологічної готовності майбутніх фахівців медичної сфери до професійної діяльності є особистісна відповідальність, яка необхідна для ефективного виконання професійних обов'язків. Наявність особистісної відповідальності детермінує набуття та розвиток майбутніми фахівцями медичної сфери професійних ресурсів, тобто формує професійну спрямованість особистості як систему домінуючих потреб та мотивів, установок, професійну позицію. Водночас, рівень сформованості професійних ресурсів обумовлює психологічну готовність майбутніх фахівців медичної сфери до професійної діяльності.

Про сформовану психологічну готовність, як стійке психологічне утворення, що забезпечує здатність майбутніх фахівців медичної сфери до успішного виконання профе-

сійних обов'язків, варто говорити лише тоді, коли особистісна відповідальність стане професійною цінністю, міститиме в собі глибинну установку на власний вибір і прояв активних та доцільних професійних дій. Усвідомлення майбутніми фахівцями медичної сфери особистісної відповідальності шляхом передбачення впевненості у власних силах та відчуття потреби знайти оптимальні можливості для досягнення ефективних професійних результатів, вказує на високий рівень розвитку психологічної готовності до професійної діяльності, в рамках якої особистість несе відповідальність не тільки за обране, але і за відкинуте, нереалізоване нею. Отже, рівень розвитку психологічної готовності майбутніх фахівців медичної сфери до професійної діяльності значною мірою залежить від ступеня добровільного внутрішнього прийняття суб'єктом на себе особистісної відповідальності та суттєво впливає на професійну поведінку, визначаючи її активність, успішність і ефективність у різних професійних ситуаціях.

Висновки. Важливим структурним елементом ефективної професійної діяльності майбутніх фахівців медичної сфери є психологічна готовність до професійної діяльності. Від рівня розвитку психологічної готовності до професійної діяльності, в значній мірі залежатиме професійне майбутнє та продуктивність фахової діяльності майбутніх фахівців медичної сфери. Визначальним чинником розвитку психологічної готовності майбутніх фахівців медичної сфери до професійної діяль-

ності є особистісна відповідальність. Упродовж професійного зростання вплив відповідальності як особистісної риси на зміст та спрямованість професійного росту майбутнього фахівця медичної сфери є визначальним та детермінуючим фактором.

Рівень розвитку психологічної готовності майбутніх фахівців медичної сфери до професійної діяльності в значній мірі залежить від ступеня добровільного внутрішнього прийняття суб'єктом на себе особистісної відповідальності та суттєво впливає на професійну поведінку, визначаючи її активність, успішність і ефективність у різних професійних ситуаціях.

На першому етапі розвитку психологічної готовності майбутніх фахівців медичної сфери до професійної діяльності відбувається усвідомлення того, наскільки і чи потрібна особистісна відповідальність як один із важливих компонентів структури психологічної готовності. Другим етапом розвитку психологічної готовності майбутніх фахівців медичної сфери до професійної діяльності є вирішення того, для чого потрібна особистісна відповідальність. Третім етапом - є потреба прояву особистісної відповідальності, яка відображає необхідність визнання майбутніми фахівцями медичної сфери авторства власних професійних дій та прийняття наслідків їхнього виконання. Результатом високого рівня розвитку особистісної відповідальності та її проявом є прийняття власного рішення щодо професійної актуалізації, установка на власний вибір і

прояв активних та доцільних професійних дій, які відповідають як нормам професійного середовища (зовнішня відповідальність), так і власній совісті (внутрішня відповідальність).

Перспективи подальших досліджень у межах означеної проблеми ми вбачаємо у розробці шляхів, засобів та психологічних засад формування особистісної відповідальності як чинника розвитку психологічної готовності майбутніх фахівців медичної сфери до професійної діяльності.

References :

- Abulhanova-Slavskaya, K. (1991). *Strategiya zhizni* [Life strategy]. Moskva : Myisl. [in Russian]
- Lozhkin, G. (2003). *Ponyattya vidpovidalnosti v istoriko-filosofskomu psihologichnomu diskursi* [The concept of responsibility in the historical-philosophical psychological discourse]. *Psihologiya i suspilstvo*, 4, 61-71. [in Ukrainian]
- Yonas, G. (2001). *Printsip vidpovidalnosti. U poshukah etiki dlya tehnologichnoyi tsivilizatsiyi* [The principle of responsibility. In search of ethics for technological civilization]. Kyiv : Libra. [in Ukrainian]
- Manuylov, E. (2015). *Gromadyanska vidpovidalnist osobistosti yak atributivniy fenomen pravovogo suspilstva* [Civil liability of the individual as an attributive phenomenon of the legal society]. *Visnik Natsionalnogo universitetu "Yuridichna akademiya Ukrayini imeni Yaroslava Mudrogo"*. Seriya : Filosofiya, filsofiya prava, politologiya, sotsiologiya, # 2, S. 113-129. [in Ukrainian]
- Ridel, M. (1996). *Svoboda i vidpovidalnist. Pershodzherela komunikativnoyi filsofiyi* [Freedom and

- responsibility. The primary sources of communicative philosophy]. Kiyiv : Libid. [in Ukrainian]
- Apel, K.-O. (2009). Diskurs i vidpovidalnist: problema perehodu do postkonventsionalnoyi morali [Discourse and responsibility: the problem of the transition to post-conventional morality]. Kiyiv : Duh i Litera. [in Ukrainian]
- Orehovskiy, A. (1978). Otvetstvennost i ee sotsialnaya priroda: metod. aspekt [Responsibility and its social nature: method. moral aspect]. Tomsk : Izd-vo Tom. un-ta. [in Russian]
- Tatomir, L. (1998). Rozvitok vydpovydalnosty u dytey pydlitkovogo i starshogo shkilnogo viku [Developing responsibility in adolescent and older children]. In-t psihologiyi im. G.S.Kostyuka APN Ukrayini, Kiyiv. [in Ukrainian]
- Hrushch, V. (2016). InnovatsIyni pidhodi u formuvanni strategiyi korporativnoyi sotsialnoyi vidpovidalnosti pidpriemstva [Innovative approaches in forming corporate social responsibility strategy]. *Visnik Hmel'nitskogo natsionalnogo universitetu. Ekonomichni nauki*, 4 (2), pp 261-267. [in Ukrainian]
- Zavadskaya, Zh. (1981). Vospitanie otvetstvennosti u starsheklasnikov [Parenting responsibility in high school students]. Minsk : Nar. asveta. [in Russian]
- Kocherga, O. Formuvannya sotsialnoyi vidpovidalnosti u studentIv pedagogichnogo koledzhu [Formation of social responsibility among students of the pedagogical college]. Hark. nats. un-t Im. V. N. Karazina, Nizhin. [in Ukrainian]
- Beh, I. (2009). Samorozvitok i samorealizatsiya osobistosti. Psihologichni dzherala vihovnoyi maysternosti [Self-development and self-realization of personality. Psychological sources of educational skill]. KiYiv: LibId. [in Ukrainian]
- Zhornova, O. (2012). Samoviznachennya osobistosti yak proyav yiyi sluzhInnya i vidpovidalnosti [Self-determination of the individual as a manifestation of his service and responsibility]. *Osobistist, suspilstvo, derzhava: rozuminnya svobody i vidpovidalnosti : materialy III nauk.-prakt. konf.* pp. 126–128. [in Ukrainian]
- Kuznetsova, Yu. (2007). Izuchenie osobennostey lokus kontrolya lichnosti kak sposoba prinyatiya otvetstvennosti za svoyu zhizn (na primere studentov VUZa) [Studying the features of the locus of personality control as a way of taking responsibility for one's life (on the example of university students)]. *Zhurn. nauch. publ. aspirantov i doktorantov*. Dostupno za URL: <http://www.jurnal.org/articles/2007/psih15.htm> (05.06.16). [in Russian]
- Muzdyibaev, K. (2010). Psihologiya otvetstvennosti [Psychology of Responsibility]. Moskva : LIBROKOM. [in Russian]
- Feldshteyn, D. (1984). Vzaimosvyaz vozmozhnostey obrazovaniya i psihologicheskikh zakonomernostey i razvitiya motivatsionno-potrebnostnoy sferyi lichnosti [The relationship of educational opportunities and psychological patterns and the development of the motivational-need sphere of personality]. Moskva : Myisl. [in Russian]
- Baranova, S. (2006). Sotsialno-psihologichna charakteristika vidpovidalnosti osobistosti [Social and psychological characteristics of individual characteristics]. *Psihologichna kultura osobistosti v umovah globalizatsiyi svitu: MonografIya*. Lugansk: SvItlitsya. [in Ukrainian]

Ivan Andrievsky

Postgraduate student of the Department of Psychology and Social Work, Mykhailo Kotsyubynsky State Pedagogical University in Vinnitsa, Vinnitsa (Ukraine)

PERSONAL RESPONSIBILITY AS A DRIVING FORCE DEVELOPING PSYCHOLOGICAL READINESS TO PROFESSIONAL WORK AT FUTURE MEDICAL SPECIALISTS

ABSTRACT

The article compares different approaches to understanding of personal responsibility as a driving force developing future medical professionals' psychological readiness to professional work. The article states that the development of future medical specialists' personal responsibility depends on the growth of their intellectual abilities and consciousness and goes through several stages, from externally oriented forms of responsibility to internal ones, characterized by increased consciousness, criticality, motivation. The development of future medical professionals' psychological readiness to professional work presupposes existing in-depth meanings of professional self-fulfilment, searches of true Self and its symbolic legalization in the form of personal responsibility. Personal responsibility is a real tool for development of future medical professionals' psychological readiness to become a professional, if the ability to analyze alternatives of possible medical assistance, to predict consequences of their own actions and to make informed professional choices on this basis comes to the first

place.

Personal responsibility of future medical professionals integrates a set of legal, social and moral and ethical responsibilities, which determines personal awareness of their professional duties and their voluntary performance, as well as the degree of guilt for failure to perform professional duties. At the first stage of future medical professionals' psychological readiness development, there is an awareness of the extent to which personal responsibility is needed as one of the important components in the structure of psychological readiness. The second stage in readiness development includes decisions on purposes of personal responsibility. The third stage is the need to exercise personal responsibility, which reflects future medical professionals' need to recognize medicine as a field of their professional actions and to accept the consequences of their work.

The result of highly developed personal responsibility and its manifestation is an accepted personal decision on professional actualization, the desire to make choices independently and to show active and expedient professional actions that meet both the professional standards (external responsibility) and own conscience (internal responsibility). The article proves that existing personal responsibility determines the acquisition and development by future specialists of professional resources in the medical sphere, so such responsibility forms an individual's professional orientation as a system of dominant

needs and motives, attitudes, a professional position. At the same time, formed professional resources determine future medical professionals' psychological readiness to professional work.

Keywords: personal responsibility, psychological readiness, professional activity, medical specialists, forecasted activity consequences.

Андрієвський Іван Іванович

*Аспирант кафедри психології та соціальної роботи
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського, г. Вінниця
(Україна)*

ЛИЧНОСТНАЯ ОТВЕТСТВЕННОСТЬ КАК ДВИЖУЩАЯ СИЛА РАЗВИТИЯ ПСИХОЛОГИЧЕСКОЙ ГОТОВНОСТИ БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ МЕДИЦИНСКОЙ СФЕРЫ К ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

АННОТАЦИЯ

В статье рассмотрены различные подходы к определению сущности личностной ответственности как движущей силы развития психологической готовности будущих специалистов медицинской сферы к профессиональной деятельности. Констатируется, что формирование личностной ответственности будущего специалиста медицинской сферы связано с ростом его интеллектуальных возможностей и сознания, и проходит ряд стадий, от внешне-ориентированных форм проявления ответственности к внутренним, характеризующихся ростом сознания, критичности, пра-

вильности и опосредованности. Доказано, что развитие психологической готовности будущих специалистов медицинской сферы к профессиональной деятельности предполагает наличие внутреннего глубинного смысла профессионального самоутверждения, нахождения истинного своего «Я» и его символической легализации в форме личной ответственности. Установлено, что личностная ответственность будет представлять реальный инструмент развития психологической готовности будущих специалистов медицинской сферы к профессиональной деятельности при условии, если на первый план выступит способность к анализу альтернатив оказания медицинской помощи, прогнозирования последствий собственной деятельности и осуществление на этой основе сознательного профессионального выбора. Продемонстрировано, что в личностной ответственности будущих специалистов медицинской сферы интегрируется совокупность юридической, социальной и морально-этической ответственности, что определяет степень осознания личностью собственных профессиональных обязанностей и добровольного их выполнения, а также степень вины за невыполнение профессиональных обязанностей. Выяснено, что на первом этапе развития психологической готовности будущих специалистов медицинской сферы к профессиональной деятельности происходит осознание того, насколько и нужна ли личная ответственность как один из важных компо-

нентов структуры психологической готовности. Вторым этапом развития психологической готовности будущих специалистов медицинской сферы к профессиональной деятельности является решение того, для чего нужна личная ответственность. Третьим этапом является потребность проявления личностной ответственности, которая отражает необходимость признания будущими специалистами медицинской сферы авторства собственных профессиональных действий и принятия последствий их выполнение. Результатом высокого уровня развития личностной ответственности и ее проявлением является принятие собственного решения относительно профессиональной актуализации, установка на выбор и проявление активных и целесообразных профессиональных действий, которые соответствуют как нормам профессиональной среды (внешняя ответственность), так и собственной совести (внутренняя ответственность). Доказано, что наличие личностной ответственности детерминирует приобретения и развитие будущими специалистами медицинской сферы профессиональных ресурсов, то есть формирует профессиональную направленность личности как систему доминирующих потребностей и мотивов, установок, профессиональную позицию. В то же время, уровень сформированности профессиональных ресурсов обуславливает психологическую готовность будущих специалистов медицинской сферы к профессиональной дея-

тельности.

Ключевые слова: личностная ответственность, психологическая готовность, профессиональная деятельность, специалисты медицинской сферы, прогнозирования последствий деятельности.

Дата отримання статті: 10.10.2019

Дата рекомендації до друку: 25.10.2019

Дата оприлюднення: 31.10.2019